

Knjižne ocene in prikazi / Book reviews

Martin Auer, Harald Stadler (ur.): *Von Aguntum zum Alkuser See. Zur römischen Geschichte der Siedlungskammer Osttirol. Ager Aguntinus 1*, Wiesbaden, Harrassowitz, 2018. ISBN 978-3-447-10949-9. 174 str.

Zbornik na 174 straneh, kjer je zbranih 13 člankov 15 različnih avtorjev, prinaša prispevke s prvega znanstvenega simpozija v Aguntumu leta 2015. V njem so predstavljeni rezultati multidisciplinarnih raziskav klavdijskega municipija na današnjem vzhodnem Tirolskem in njegove neposredne okolice med zgodnjericimskim obdobjem in pozno antiko.

M. Auer v prvem, preglednem članku z naslovom *Die römischen Bauten Aguntums. Ein Überblick* predstavi rezultate arheoloških raziskav municipija med zgodnjim 20. stoletjem in sodobnostjo.

Isti avtor skupaj z G. Kandutschem v naslednjem prispevku *Klassifikation der Bergkristallfunde aus dem Municipium Claudium Aguntum* obravnava najdbe več sto fragmentov kamene strele, ki so jih med letoma 2008 in 2015 odkrili med raziskavami aguntumskega foruma. Avtorja predvidevata, da kristali izvirajo iz območja vzhodne Tirolske in Koroške, ter jih povezuje s trgovanjem s kameno strelo, morda tudi pridobivanjem zlata.

Tretji, pregledni članek z naslovom *Municipium Claudium Aguntum – Bestattungsbefunde innerhalb des Stadtgebietes* izpod peresa M. Auerja, V. Sossau in M. Tschurtschenthalerja obravnava aguntumske nekropole.

Prispevek M. Auerja in C. Spergerja z naslovom *Das Umland von Aguntum – Eine GIS gestützte Kartierung kaiserzeitlicher und spätantiker Siedlungsplätze* prinaša preliminarne rezultate GIS-analiz rimskodobnih sledi na upravnem območju Aguntuma.

V petem članku z naslovom *Die Münzfunde der Innsbrucker Grabungen in Aguntum (1991–2007)* O. Defranceschi obravnava aguntumske numizmatične najdbe, ki kažejo, da je bilo območje mesta poseljeno že v avgustejskem obdobju. Glede na novčne najdbe je naselbina prvi razcvet doživela v klavdijskem obdobju ob ustanovitvi municipija, druga pa v hadrijanskem obdobju. Po vmesnem obdobju stagnacije je municipij ponovno gospodarsko prosperiral v 4. stoletju, kar avtor povezuje z dioklecijanskimi ekonomskimi reformami.

E. Flatscher, C. Klocker, K. Nicolussi, T. Pichler in H. Stadler v članku z naslovom *VELATUM – Der Nebel lichtet sich. 10 Jahre archäologische Untersuchungen am Potschepol und Alkuser See* predstavljajo rezultate multidisciplinarnih raziskav na območju Potschepola in jezera Alkus, kjer so identificirali aktivnosti, povezane s pašništvom, lovom in morda tudi kultom v času med sedmim tisočletjem pr. n. št. in srednjim vekom.

V članku z naslovom *Der Felber Tauern – Verbindung in den Norden* W. Moser-Schmidl podaja preliminarne rezultate arheoloških raziskav na območju prelaza Felber Tauern, ki območje Salzburga povezuje z vzhodno Tirolsko in je bil verjetno v uporabi že v mezolitiku.

E. Padovan v članku *Tracce di un forte romano a passo di Monte Croce Comelico* predstavlja preliminarne rezultate

arheoloških raziskav kastruma na prelazu Monte Croce Comelico.

V devetem, preglednem članku *Das Municipium Claudium Aguntum in der Spätantike: Eine erste Bestandsaufnahme* V. Sossau ugotavlja, da so bila velika območja rimskega municipija vsaj delno uničena v 4. stoletju n. št. Konec 4. ali v začetku 5. stoletja so posamezne dele stavb ponovno uporabili, središče mesta pa je bilo dokončno opuščeno v 6. stoletju, ko so ga morda premaknili proti severu.

V članku z naslovom *Römische Bestattungen in der Siedlungskammer Osttirol außerhalb des Stadtgebietes von Aguntum* H. Stadler predstavlja zgodnjecesarški skeletni grob v apnenici z najdišča Thal-Assling in žarni grob v amfori iz 2. stoletja n. št. na območju predhodnice današnje cerkve sv. Nikolaja v Matreiu.

H. Steiner in K. Oeggel se v članku *Handelszentrum Sebatum – römerzeitliche Funde in den Seitentälern* posvečata analizi rimskodobne poselitve Pustriške doline, prehodnega območja med Aguntumom in dolino reke Piave ter ugotavljata, da je bilo v avgustejskem obdobju mirno priključeno k rimskemu cesarstvu, saj arheološki ostanki ne kažejo prekinitve v poselitvi, prav tako ne zloma ekonomskega sistema, niti prekinitve kulturnih aktivnosti.

V dvanajstem članku z naslovom *Aktuelle Forschungen im Stadtzentrum von Aguntum* M. Tschurtschenthaler predstavlja rezultate arheoloških izkopavanj na območju središča rimskega Aguntuma, kjer so bili med poznimi šestdesetimi leti prejšnjega stoletja in sodobnostjo raziskani ostanki term, luksuzne hiše (t. i. *Prunkbau*), okroglega *macelluma* in foruma.

Zadnji v seriji je članek O. Unterwegerja z naslovom *Zur Geomorphologie des Debantbaches und dessen Einfluss auf das Stadtgebiet von Aguntum*, v katerem analizira spreminjanje toka reke Debant in ugotavlja, da je v rimskem obdobju verjetno tekla skozi mesto in njegovo zahodno obrobje.

Gre za prvo knjigo iz zbirke *Ager Aguntinus*, sledita ji druga izpod peresa M. Auerja z naslovom *Municipium Claudium Aguntum. Keramikregionen als Interaktionsräume. Eine westnorische Perspektive* iz leta 2019, v kateri avtor predstavi tipokronologijo noriške grobe kuhinjske keramike, in tretja z naslovom *Roman Settlements along the Drava River*, ki je izšla istega leta in jo je prav tako uredil Auer ter prinaša 12 prispevkov z drugega znanstvenega simpozija v Aguntumu leta 2016, ki se posvečajo vlogi reke Drave v rimskem obdobju.

Tina BERDEN

Peter Kos: *Das spätrömische Kastell Vemania bei Isny III. Auswertung der Fundmünzen und Studien zum Münzumlauf in Raetien im 3. und 4. Jahrhundert*, Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 65, München 2019. ISBN 978-3-406-10766-5. 236 str.

Kastel *Vemania* (Bettmauer) je ležal v provinci Reciji, ob poti med pomembnima antičnima mestoma *Cambodunum* (Kempten) in *Brigantium* (Bregenz). Na najdišču so med

letoma 1966 in 1970 potekala izkopavanja, ki še niso v celoti objavljena. Analizirani pa so bili že trije novčni zakladi, eden iz obdobja cesarja Proba (B. Overbeck, 2009) in dva iz časa prve tetrarhije (P. Kos, 1988). V novi knjigi Petra Kosa so objavljeni vsi preostali novci – 1936 primerkov, ki obsegajo posamične najdbe in manjšo zakladno najdbo s konca 4. stoletja. Iz 3. stoletja je 38 % novcev in iz 4. stoletja 57 %.

Kos je izhajal iz ugotovitve, da posamezne najdbe novcev, kljub vsem razlikam med najdišči, ponujajo vpogled v preskrbo z denarjem in v novčni obtok na določenem območju. S kritično primerjalno analizo je mogoče zaznati odmike od standardnega obtoka, ki so lahko posledica posebnih političnih ali gospodarskih razmer.

V uvodnem poglavju je na kratko orisal različne metode analiziranja novčnih najdb, s katerimi je mogoče primerjati najdišča. Za diagrame, s katerimi je najlažje predstaviti novčni obtok, je mogoče upoštevati delež novcev v določenem obdobju kovanja oziroma število novcev na posamezno leto oziroma delež novcev v obdobju kovanja z upoštevanjem njegove dolžine. Kos je v nadaljnji analizi največkrat uporabil diagrame s procentualnimi deleži po obdobjih kovanja, s katerimi je lahko dobro primerjal najdišča in ki so se pokazali občutljivi za morebitne razlike. Kot korekturo je upošteval tudi čas trajanja posameznega obdobja kovanja. Obdobja kovanja je razdelil še bolj podrobno, kar mu je omogočilo boljše datiranje in natančnejše primerjave.

Novčne najdbe je analiziral v treh nivojih, najprej v okviru arheoloških izkopavin Vemanije, nato se je poglobil v raziskavo novčnega obtoka druge polovice 3. in 4. stoletja v Reciji in na koncu v novčni obtok na širšem prostoru med Panonijo in Germanijo. Primerjave in zaključke je dokumentiral s številnimi tabelami in diagrami, ki upoštevajo števila novcev in njihove deleže, obdobja kovanja, cesarje, v imenu katerih je bilo kovano, in kovnice. Primerjal je različna najdišča v Reciji ter bližnja najdišča v Germaniji Superior, Noriku, Panoniji in Italiji.

V Vemaniji se je novčni obtok začel v obdobju skupne vlade Valerijana in Galijena. Druga gradbena faza, gradnja vojaških barak, je datirana z novci po obdobju 267–272, čemur sta kmalu sledila požar in obnova še pred sredino osemdesetih let 3. stoletja. Z novci je po letu 388 datirana tudi šesta gradbena faza. Novčni obtok je trajal do prve polovice 5. stoletja.

Z raziskavo novcev 3. stoletja je Kos dobil zanesljivo sliko novčnega obtoka v Reciji. Ugotovil je, da v 3. stoletju ni bilo nobene prekinitve v dotoku in da novčne najdbe ne odražajo opustošenja Recije v letih 259–260.

Naselbine druge polovice 3. stoletja v Reciji je po novčnih najdbah razdelil v štiri skupine. Prva vključuje civilne naselbine, ki so obstajale že v prvi polovici 3. stoletja. Zanje je značilno veliko novcev iz časa 260–268, sledi upad v obdobju 268–270 ter ponoven prirast v času 270–275. S to skupino je primerjal nekatera mesta v Panoniji in Italiji (*Poetovio, Sopianae, Castra*). Druga in tretja skupina zajemata naselbine z enakomerno rastjo do obdobja 270–275, sledi upad, ki je v tretji skupini močnejši kot v drugi. Vemanija sodi v drugo skupino. V četrti skupini so naselbine, ki odstopajo po času najmočnejšega obtoka (v letih 268–270 oziroma šele v 276–282). Povečanje števila novcev v prvi polovici sedemdesetih let 3. stoletja je Kos

povezal z vojaško prisotnostjo in povečano gradbeno dejavnostjo v naselbinah.

Primerjava zakladnih najdb na širšem prostoru je Kosu omogočila bolj natančno datiranje. Razlikuje tri skupine zakladnih najdb: prvo s končnimi datumi med 270 in 276, drugo, ki se zaključuje z novci 276–282, in tretjo, ki sega na konec 3. stoletja. Struktura zakladnih najdb kaže na redno oskrbo z novci iz istega vira. Ni horizonta zakladnih najdb, ki bi ga lahko povezali z opustošenjem Recije v letih 259–260.

Analiza novcev 4. stoletja kaže v Reciji oskrbo z novci iz Italije. Samo v času prve tetrarhije na Vemaniji prevladujejo novci iz Kartagine, kar Kos povezuje s premikom vojaških enot iz Afrike v Recijo. Ta pojav se kaže tudi v že prej objavljenih zakladnih najdbah I in II iz Vemanije.

V zadnjem poglavju se Peter Kos dotika vprašanja konca novčnega obtoka v prvi polovici 5. stoletja. S širokimi primerjavami je ugotovil, da so bili v Reciji novci, kovani med letoma 388 in 403, v obtoku še do sredine 5. stoletja in so imeli pomembno vlogo v vsakdanjem življenju. Delež novcev iz plemenitih kovin je bil v prvi polovici 5. stoletja malenkosten in ni imel pomena v vsakdanjem novčnem obtoku.

Jana HORVAT

Patrizia De Bernardo Stempel, Manfred Hainzmann:

Fontes epigraphici religionum Celticarum antiquarum I. Provincia Noricum. 1. Die Gottheiten in ihrer sprachlichen und kultischen Erscheinungsformen. 2. Die epigraphischen Testimonien. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 89. Wien. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2020, zv. 1 in 2. ISBN13: 978-3-7001-8065-4. 1041 str., številne tabele, fotografije in druge ilustracije.

Obe knjigi projekta F.E.R.C.A.N. (*Fontes epigraphici religionum Celticarum antiquarum [Epigrafski viri za starokeltske religije]*) sta impozantno delo in prva publikacija tega projekta v dveh delih na več kot tisoč straneh, ki obravnavata gradivo iz province Norik. Manfred Hainzmann je idejni avtor in začetnik projekta, v okviru katerega je bilo v minulih dvajsetih letih organiziranih štirinajst mednarodnih kolokvijev. Udeleževali so se jih raziskovalci antičnih religij predvsem iz držav, v katerih so v antiki vsaj v nekaterih regijah živeli Kelti, pa tudi raziskovalci od drugod, ki so se ukvarjali oz. se še vedno ukvarjajo s problematiko keltskih kultov. Gre za izredno zanimiv in širokopotezno zastavljen projekt, ki je pomemben za vsakogar, ki ga zanimajo antične religije, posebej še svet keltskih božanstev. Raziskovanje verovanj antičnih Keltoev je povezano z različnimi problemi, ne nazadnje je pogosto težko opredeliti, kaj je dejansko "keltsko", problem pa so tudi vplivi prazgodovinskih kultov v času pred prihodom Keltoev, ki so zaradi pomanjkljivih virov pogosto slabo poznani. Vir za preučevanje keltskih bogov je predvsem epigrafsko gradivo, veliko keltskih božanstev je znanih iz rimskih napisov, tako v kamen vrezanih posvetil božanstvom kot iz napisov na predmetih vsakdanje rabe iz različnih materialov.

Prvi kolokvij v okviru projekta F.E.R.C.A.N. je bil na Dunaju; akti niso bili objavljeni, ker je šlo v veliki meri za

posvet. Sledili so kolokviji v Španiji (dvakrat), nekajkrat v Nemčiji (v Osnabrücku, Trieru in Berlinu), v Coimbri na Portugalskem, v Gargnanu, predzadnji, katerega akti so izšli najkasneje (2017), pa je bil na Valižanskem v Angliji, v Aberystwythu; obravnaval je keltske religije v rimski dobi in razlike v kultih glede na lokalna in globalna okolja.

Fontes epigraphici province Norik nista knjigi, ki bi bili namenjeni branju od prve do zadnje strani, temveč – kot večina korpusov – preverjanju najrazličnejših podatkov, kar zelo pregledno omogoča razvejeno kazalo. Tovrstno kazalo je nedvomno ena od prednosti enostavnejše uporabe te publikacije. Po predgovoru in uvodu sledi seznam kratic, posebnih znakov in uporabljene literature, kar obsega 70 strani. Razmeroma velika raba najrazličnejših kratic, ki so sicer razložene na začetku 1. knjige, nekoliko otežuje razumevanje podrobnosti v komentarjih.

Prva knjiga je razdeljena na tri obsežne dele, zaključuje jo dodatek s seznamom različnih oblik posvetil in imen božanstev. Prvi del, ki je posvečen jezikovni analizi imen božanstev, je napisala Patrizia De Bernardo Stempel; v njem je obravnavala tudi imena posvetiteljev in drugih v napisih omenjenih oseb. Drugi del sta napisala oba avtorja: posvečen je v Noriku odkritim božanstvom, ki sta jih v 54 razdelkih obravnavala po abecednem redu. Nekateri razdelki so razdeljeni še na manjše enote, kot npr. razdelek o Jupitru, katerega kult sta ovrednotila v šestih podrazdelkih: Jupiter kot največje in najboljše božanstvo (*Iuppiter optimus maximus*), Jupiter, ki ohranja (*conservator, arubianus*), ki je čaščen na vrhovih (*culminalis*), ki odvrta zlo (*depulsor*), najvišji (*uxellimos*) in Jupiter, prebivalec najvišje ležečih logov (*uxlemitanus*).

Tretji del prve knjige je posvečen ikonografiji keltskih božanstev v Noriku, napisal ga je Gerhard Bauchhenß. Sledi še krajši dodatek, ki vsebuje konkordanco posvetil in dve tabeli; na prvi je seznam posvetil božanstvom in posvetiteljev, na drugi pa seznam bogov, ki so v knjigi izčrpno komentirani. Bralec bo verjetno dobil najboljši vpogled v strukturo knjige, če si поблиže ogledamo obravnavo enega od božanstev, z območja Celeje znanega Savusa, ki ga avtorja obravnavata v razdelku 2.41 pod naslovom "Savus Augustus". Po karti, ki je na samem začetku in kaže razprostranjenost čaščenja boga (Podkraj in Radeče), sledi komentar v obliki sheme, ki je enaka za vsa božanstva in ima 22 razdelkov. Razdelki so opremljeni z navedbami, tudi v primeru, ko komentar ni možen: če je etimologija imena npr. neznana, je to izrecno navedeno. Prvi razdelek vsebuje ime boga, zadnji bibliografske navedbe. Drugi razdelki obravnavajo natančno obliko imena boga, ki se pojavlja v posvetilih, spol, jezikovne posebnosti, etimologijo imena in druge značilnosti. V primeru Savusa je pomemben podatek, da je ime izvedeno iz imena reke, da etimologija imena prav zato ni relevantna, zanimiva pa je seveda etimologija imena reke (morda je bilo izpeljano iz glagola "zavijati, vijugati").

V razdelku "Sprememba spola" je opozorjeno, da v 10. italjski regiji obstaja sorodno božanstvo ženskega spola, Saverkna (*Saverčna*). V tabeli 1, ki sledi komentarju, so navedene vse oblike posvetil, gre za pet različic, od katerih se tri le minimalno razlikujejo. V zadnjem razdelku tabele je navedena datacija. V primeru boga Savusa ni posebej relevantna, ker navaja dolg časovni razpon med 1. in 3. stoletjem. Sledi tabela 2, v kateri so navedena

imena posvetiteljev in njihov družbeni položaj, v primeru Savusa gre za dedikante, ki so bili rimski državljani, razen enega, ki je bil suženj. V tabeli 3 so navedene slovnične posebnosti posvetil, v našem primeru gre zgolj za napačno obliko boginje, s katero je bil Savus v vseh petih primerih skupaj počaščen: Atsalutta namesto Adsalutta. V tabeli 4 je omenjeno, kaj točno so božanstvoma posvetili: v štirih primerih gre za kamnit oltar, v enem primeru za majhno bazo, na kateri je najverjetneje stal kipec. V tabeli 5 pa so navedeni bogovi, s katerimi je bil skupaj počaščen, v primeru Savusa torej Adsalutta. V podpoglavju, posvečenem Savusu, je kot zadnja tabela 6, v kateri so navedena vsa božanstva, katerih imena so bila izvedena bodisi iz imen mest oz. naselij in iz imen rek.

V drugi knjigi so predstavljeni epigrafski spomeniki, skoraj vsem, razen izgubljenim, je dodano dobro slikovno gradivo. Vsak napis je naveden z velikimi tiskanimi črkami po vrsticah, na desni strani pa isti napis z malimi tiskanimi črkami, tudi ta prepis po vrsticah. Sledi prevod posvetila, nato najboljša možna fotografija z navedbo, kje se hrani, če spomenik ni zgubljen, če pa več ne obstaja, je prepisu dodana objava v CIL (*Corpus inscriptionum Latinarum*). V petnajstih razdelkih sledi podroben opis spomenika, ki vključuje tudi komentar in bibliografijo.

Zbiranje gradiva so avtorjema olajšale elektronske epigrafske baze, ki so v prosti uporabi na medmrežju in so vsem, ki za svoje raziskave uporabljajo rimske napise, v neprecenljivo pomoč. To je predvsem najstarejša tovrstna baza, *Epigraphische Datenbank Heidelberg*, ki vsebuje pretežno napise iz zahodnega dela imperija. Zelo važna je epigrafska baza Clauss-Slaby iz Frankfurta, v kateri je zbrano največje število napisov in ki jo stalno usklajujejo in odpravljajo pomanjkljivosti. Tako z vidika ikonografije kot epigrafike je pomembna *Ubi erat lupa* z Dunaja, ki se je že pred leti preselila na univerzo v Salzburgu in je znana predvsem po zelo kakovostnih fotografijah rimskih spomenikov z napisi in/ali z reliefi.

Obe knjigi sta neobhodni za vsakogar, ki se ukvarja z antično rimsko in predrimsko, posebej keltsko religijo, sta namreč prava zakladnica imen keltskih božanstev, ki v Noriku prevladujejo. Pomembni sta z najrazličnejših vidikov, tako s historičnega kot z jezikovnega, ne samo z vidika preučevanja antičnih kultov. Sta leksikonu podobno bazično referenčno delo, ki ne bi smelo manjkati v nobeni strokovni knjižnici s fondom, ki vsebuje dela s področja arheologije in antike v najširšem pomenu besede.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Egon Wamers (ur.): *Der Tassilo-Liutpirch-Kelch aus dem Stift Kremsmünster. Geschichte – Archäologie – Kunst*. Schriften des Archäologischen Museums Frankfurt am Main 32, Verlag Schnell & Steiner GmbH, Regensburg 2019. ISBN 978-3-7954-3187-7. 496 str., 381 barvnih slik, 90 črno-belih slik, 2 priloge.

Nedvomno najbolj promovirani izdelek evropskega zlatarstva v 8. stoletju je kelih bajuvarskega kneza Tasila in njegove žene Liutperge, ki ga od časa Tasila hrani samostan v avstrijskem Kremsmünstru. Na kelihovih vzorcih temelji tipokronologija karolinškega okrasja in po svoji

prestižnosti se lahko meri z regalijami srednjeveškega cesarstva, kot sta cesarska krona ali sveta sulica. O kelihu je bilo že ogromno napisanega, kljub temu pa je sedaj pred nami monografija monografij, ki po dobri nemški navadi s starejšimi tekmuje s podrobnostmi in vseobsežnostjo. Seveda gre za monografski zbornik, ki združuje raznolike pristope. V časih, ki nas preplavljajo z deklarativnimi prizadevanji za žensko enakopravnost, zbornik kelihu, ki je bil doslej znan kot Tasilov, podeljuje tudi drugo, žensko ime, ki je na njem napisano. Da ne ostanemo na pol poti, ga bom kratko označil kot KLT (kelih Liutperge in Tasila).

Prvi del sestavljajo naravoslovne raziskave, ki jih uvaja arheometrična razčlenitev keliha. Sledi predstavitev trirazsežnostnega posnetka keliha kot orodja za analiziranje. Brez kemičnih analiz pozlate, niela, posrebritev ter tehnične analize izdelave seveda ne gre. Drugi del je zgodovina Tasila in njegove družine ter zgodovina izpričane prisotnosti keliha v Kremsmünstru. Gre prvenstveno za analize političnih razmer ter za razvoj cerkvene organizacije pod pokroviteljstvom bajuvarskih knezov in okoliščine, v katerih se je začelo tudi pokristjanjevanje Karantancev.

Kot sorodna predmeta imata podrobno obravnavo tudi t. i. Rupertov križ iz Bischofshofna, ki je največji ohranjeni kovinski križ zgodnjega srednjega veka, in t. i. Eligijev kelih iz samostana Chelles, ki so ga pretopili v času francoske revolucije. Moderna digitalna tehnologija je omogočila trirazsežnostno podobo propadlega keliha.

Zaključni del knjige sestavljajo razprave s področja arheologije, umetnostne zgodovine in ikonografije. Ugotavljajo, da KLT nima povezave z inzularnimi kelih, vendar napis na spodnjem robu noge KLT še vedno kaže vpliv inzularne pisave. Prikazane so povezave med kelihom in kamnitim okrasjem cerkvenega pohištva v Reciji ter povezave s starimi germanskimi vzorci živalskega stila.

Vsekakor je vsebinsko od vseh študij v zborniku najbolj privlačna numerično-teološka analiza keliha, katere avtor je Altman Pötsch. Geometrijsko, modularno analizo keliha je v povezavi s spisi cerkvenih očetov pretvoril v teološko strukturo, ki govori o dvojni naravi Kristusa in enotnosti Svetega pisma. Pri tem je ugotovil, da je napis, ki govori o Liutpergi in Tasilu, hkrati tudi anagram, ki določa kelih kot liturgično posodo, mašni kelih, ki je bil posvečen sv. Rupertu, škof Virgil pa je teolog programa, ki ga prikazuje kelih. Napis je hkrati prav tako kronogram, ki daje letnico 781. Kelih je bil očitno namenjen stolnici v Salzburgu, leta 788 pa so ga ob Tasilovem političnem padcu umaknili izpred oči Karla Velikega v varnejše okolje samostana v Kremsmünstru. Tako se kelih izkaže za zgodovinski zapis sam po sebi. Nekoliko drugače vidi Egon Wamers kelihov program kot upodobitev nebeškega Jeruzalema, se pa strinja, da gre za liturgično posodo, ki je bila namenjena pomembni cerkvi, bodisi 777 samostanu v Kremsmünstru bodisi že prej 774 Virgilovi stolnici v Salzburgu. Na koncu se Egon Wamers trudi rekonstruirati Tasilov zaklad, ki ga je rekviriral Karel Veliki, in spremlja domnevno usodo posameznih predmetov.

Wamersu je treba priznati, da je kot urednik dal zelo širokosrčen prostor izpeljavam, ki se v mnogočem ne ujemajo z njegovimi interpretacijami. S tem je bralcem prepustil, da sami presodijo, katere razlage se jim zdijo bolj prepričljive. Meni je vsekakor bolj všeč tista Altmana Pötscha, a to je stvar okusa, o teh pa se ne razpravlja.

Knjiga kelih prikazuje kot še vedno živo sestavino zgodovine, kot presečišče političnih, umetnostnih in idejnih prizadevanj, kar ga privzdiguje daleč nad status tipokronološkega oporišča. In verjamem, da Egon Wamers od časa do časa z zadoščenjem polista po knjigi. To je avtorska in uredniška radost, ki si jo zasluži.

Andrej PLETERSKI